

ואי אפשר לנו מבלי להורות באצבע על עבודתו הנפלאה של הרב הגאון ר' חיים שלמה רוזנטל שליט"א על עמלה של חורה שהשקיע בעריכת הספר הקדוש הזה בטוב טעם ודעת, בכשרון ובחכמה. ואנחנו מברכים אותו בלשונו של הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות ז"ל שכותב בספרו "מעלות היוחסין": "כי מי שיביא לדפוס את דרכי משה הארוך מוגה היטב יהיה ממצידיקי הרבים". ועל אחת כמה וכמה מי שיוגע ועמל לברר מקחו של צדיק וללכץ את דבריו בגוף ההלכה.

פו.

(נדפס ב"תולדות עם עולם" ח"ג, הרב שלמה רוזנברג, ירושלים, תשל"ט).

ב"ה, י"א שבט תשל"ה.

כבוד ידידי עוז, חכם וסופר, דגול ^{ראשי תיבות} מרבבה, הרה"ג ר' שלמה הכהן

ראטנברג הי"ו,

שלום וברכה!

כבר נקבעה הדעה בבית מדרשנו, כי מכיון שישראל ואורייתא חד-הוא, ממילא, כשם שבחבורה עצמה נמצא אופן של גילוי פנים בחורה שלא כהלכה; כמו כן גם בדברי הימים של ישראל, שפיר יתכן גילוי פנים שלא כהלכה. ואדרבה, הלא כל לומד גמרא יודע, את ההבדל בין לימוד מסכתא שיש עליה פירוש רש"י, ובין לימוד אותן מסכתות שאין עליהם פירוש רש"י. מבלי רש"י אנו מגששים כעור המטייל בשוק מבלי מורה דרך, אשר כשלונו בטוח, ונפילתו ודאית. ואם כן, הגע בעצמך, מה נאמר ומה נדבר בדברי ימי ישראל, אשר כל תקופה היא סוגיא שלמה סבוכה ומסובכת, עם מקורות-יניקה מלמטה, וטללי-שמים מעל. וכל זה מבלי פירושו של רש"י! ומה גדולה הסכנה, ומה רבו המכשולים והנפילות. וכבר אמרנו, שהמכשלה והנפילות בהבנת תקופה בדברי ימי ישראל, הן כגילוי פנים בחורה שלא כהלכה. ישראל ואורייתא חד-הוא.

והאמת ניתנה להאמר שמפני הטעם הזה מנע קהל הלומדים את עצמו מלימוד היסטוריה. והרי זה כדרך שקהל הלומדים מנע את עצמו מלימוד ירושלמי, מפני שכלי פירושי הראשונים, אין אנו יודעים כלום. ובשום אופן, אין זה כדרך התפיסה המשכלית, שמניעה לימוד ההיסטוריה באה מצד "בטלנות". ודוקא מצד ההערכה הגבוהה של דברי ימי ישראל,

הסתיוג מזה. מפני שכלי פירושי הראשונים חששו למכשול. וכמו שלקשטא דמילתא, רואים אנו את דיבוי הסילופים בין בכמות בין באיכות, בין בשוגג בין במזיד, שחלו בלימוד זה. אלא שהחק הזה של ישראל ואורייתא חד-הוא, הוא מטבע של שני צדדים. הצד האחד הוא כנ"ל, שהוא יוצר את האחריות החמורה בדברי ימי ישראל. ולעומתו, הצד השני פועל הוא שכל אלה שהם בני היכלא בגופי תורה, ותושבים קבועים באהלי תורה, הרי תורתם יוצרת כלבבם מין תחושה מיוחדת להבנת דברי ימיה של האומה. ואפילו בלי הזדקקות לפרטי הדיונים של מאורעות הזמנים, ומבלי הזדקקות לדיוקי העובדות שבשלשלת התקופות, – הרי נפשה, רוחה, ונשמתה של תולדות האומה חיה היא כלבבם, ומאירה את פנימיותם. זו היא התחושה המיוחדת של תלמידי חכמים להרגיש את דופק חייה של האומה. אלא שתחושה זו היא תחושה מפשטה, שמשמוש ידי הביטוי קשה לה. והרי היא נשארת אילמת כלבם של חכמים. ובכאן רואה אני את עיקר כחו של המחבר, שהשכיל ללקט דברים ודיבורים, סיפורים, ציורים ורמזים, התופסים את התחושה המפשטה הזו של גדולי חכמים ומלכישים אותה במלים, במשפטים, במאמרים, ובספרים. והלבושים האלה, הם נרקמים ונארגים מן העובדות ומן המאורעות, אשר הדופק של התחושה הנ"ל פועם בהם בחזקה.

¹²⁴⁵⁷ ¹²⁴⁵⁸

והלא משנה יתירה היא לפרש את גודל הנחיצות שיש בעבודה זו

בימינו אלה.

כי בימינו אלה באה היא הנחיצות הזו עלינו משני צדדים. מצד אחד, מכיון שהקהל התרחק מן הגמרא, שאך היא ורק היא מעין חייה של האומה, ובאין טבילה במעין החיים וצרכה היא לכל-הפחות ההזדקקות לגוף החיים. ומצד שני, הנה מפני הלחץ הבא מהתפתחות המדעים המדויקים, נולדה הדרישה העזה להכניס את דייקנות הידיעה גם לתוך ההיסטוריה.

ועל-כן הבו גודל למחבר הספר תולדות עם עולם, ששם נפשו בכפו, וצלל בשטף החיים של האומה, והזרים לתוכו את תוכן חיי האומה כפי התפיסה העילאית השולטת בבית המדרש.

והמתחיל במצוה אומרים לו גמור. ואנחנו עונים ואומרים להמתחיל, תזכה לגמור את עבודתך הקדושה רבת-התועלת, וכבירת-המעש.

בצפיה להרמת קרנם של עממי תורה,

יצחק הוטנר